

→ ДРІВНА БІБЛІОТЕКА. ←

Книжочка 16.

З ПІВНОЧІ.

94983

ТВОРИ ПАВЛА ГРАБА.

Накладом Костя Паньковського.

ЛЬВІВ, 1896.

З друкарні Наук. Товариства імени Шевченка
під варядом К. Беднарського.

ПЕРЕДМОВА.

Переважна частина того, що я зібрав отут до купи, написана в нинішньому 1895 році, а явилась впливом тих тяжких болів душевних, які переживав останнього часу. Тому то такі сумні, тужливі гуки посилаю до рідного краю „з півночі“ і тому то так багацько в збірничку особистих мотивів, котрими по моїй думці найменше повинен займатись співець-громадянин. Але думка — думкою, а почуванє — почуванєм. Може міні соромно буде колись згадати про ту слабість внутрішних сил, про той упадок духа, що сплодили подавані оце читачеві мої розпучні співви, може... Гірко подумати, та ще гірше було б знищити без жалю ті встраждані співви, власними руками пошматувати своє намучене серце; знайдуться людці, що й без нас „сю паньщину одбудуть“, нехай же й відбудувають. Коли б се-

ред моїх хорих зойків щира юнацька душа відшукала для себе часом і де-що втішного та відрадного, — з мене було б досить... Поміщені між иньшим тута переклади з великорускої мови становлять невеличкий початок ширшої праці, за котру я взявся, щоб познакомити українську громаду (особливо — галицьку) з кращими взірцями багатої сусідської поезії. Коли б тільки лиха доля не стала на перешкодї до здійсненя мого смиреннїйшого заміру, не знївечило його, як чимало других. Та будь що будь рушив у дорогу, то годї спинятись!

Червїнь 1895.

Павло Граб.

СУМНІ СЪПІВИ.

(Присв'ятив Ользі).

Веснянки.

I.

Зійшли сніги, шумить вода,
Весною повіва ;
Земля квіточки викида,
Буяє травка молода ;
Все мертве ожива.

Веселе сонечко блестить,
Проміння щедро лє ;
Гайок привітно шелестить,
Неваче кличе пригостить ;
Струмочок виграв.

Сїяють злотом небеса :
Витьохкують пташки . . .
А груди думонька стиса :
Ховає зверхна ця краса
Смердючі болячки.

II.

Знову, ластівочко — серце,
Ти вернулась, знов звилася
В нас під хатою кубельце...
Засьпівай же, де була ?

Розкажи : Чи й там, як тут.
Пекло скрізь — ні верть, ні круть ;
Люди носять рабські пута,
У чужій кормизі мруть ?

Сьвітлі поклики колишні
До братерства та рідні,
Мов ті дрібязки залишні,
Затопталися в багні ?

Крук недолі над всім кружить,
А соборище панів,
Знавіснівши, гірко тужить,
Що бач мало кайданів ?

Розкажи : чи й там, як тут,
Замість праці все слова ;
Люд бездольний в п'їтьмі плута,
На наймитів упова ?

III.

Сумно засьпівала
Ластівочка люба
На питання ті :

— Скільки світа знала,
Скрізь панув згуба,
Люд — у заперті.

Місце любови — злоба;
Брат піднявсь на брата,
Душить за шматок.
Та нігде пригноба
Не справляє сьвята,
Як от ваш куток!

Нігде розбратання
Посеред громади
Не було як тут,
Ниці почування,
Продажність та зради
Не кули більш пут!

Ні в якій країні
Брак самопошани
Так людий не жер,
Як у вас до нині...
Бийте, рвіть кайдани,
Доки дух не вмер! —

З отим словом втіхи
Пісенька зніміла,
В небі віддалась.
У блакить зпід стріхи
Ластівочка мила
Пурхнула — знялась.

IV.

Правду мовила пташина;
Чи на добре ж, чи дарма?
Перед нами — домовина,
Сором вічного ярма.

Промінь згас над рідним краєм;
А ми, скільки кожен зміг,
У провалє себе пхаєм,
Грунт пускаємо зпід ніг.

Та не пізно: в поправа,
Певен я — минеться все;
Ще заблісне наша слава,
Праця в гору піднесе.

Тільки треба сил та труду,
Щоб не згинути цілком,
Не стогнать до віку — суду
Під вельможним канчуком.

V.

Годї ж нудитись, складаючи руки;
Кличе робітників рідна земля...
Віра, впотужнена словом науки,
Хай нас міцніш окриля!

Більше уваги до власного горя,
Більше любови до люду свого!
Близько — загибіль... зника наша зоря...
Чого ж нам ждати, чого?

VI.

Розцвітайся ти, веснонько красна,
Духом творчости все онови;
У нарузї країна нещасна...
З муки-смерти її відживи!

Розворуш наші груди холодні,
Запали в них притухлий огонь,
Щоб ратунок нашпли ми з безодні,
Не стояли в борні остронь!

Одігнала на довго ти хвижі,
Розбудила надїї та сни...
Баглаї, — ці воріженьки хижі,
Так послизнуть нехай і вони!

Розцвітайся та нас із могили
До живого життя підведи,
Щоб ми очі на себе розкрили;
Сьвітлі думи в душі відроди!

До . . .

Ярмо важуче —
То твій вінець,
Житє замуче
Тебе в кінець.

Всю сум обійме...
З чола ж твого

Сам кат не здіме
Вінця того.

Він сяти буде
Зі споду тьми,
Любов розбуде
Межи людьми!

— — —
Сироти.

Дітки маленькі кликали маму ;
— Вставай, голубко, нене кохана,
Прокинься швидче, та кидай яму,
Бо ми не їли з самого рана! —
Даремно ждати; побігли в клуню :
— Чом не йде мама? — скажи, татуню.

— Пождіть, не плачте, дітоньки милі,
Невидно — прийде ваша матуся,
Зварить кулешик, дасть льолї білі,
А я ще трохи помолочуся. —
Не ждеться діткам, — побігли в клуню :
— Деж наша мама? — скажи, татуню! —

Голову сумно тато понурих,
Обійняв діти, та що казати?
Трьома струмцями піт з його дзюрих;
Лишив роботу, побрів до хати,
Злагодив їсти і знов у клуню;
А дітки в голос: куди, татуню? —

Зібються нишком собі в куточок,
Глянуть в віконце, заплачуть гірко;
На столі часом хоча б шматочок,
А їх до того цілих п'ятірко...
Вони б хотіли побігти в клуню,
Так до розправи взяли татуню.

Зростають дїтки — і голі й босі,
Вже не питають, бо зрозуміли:
Чом не приходить матуся й досі?
Нелюдські злидні кругом обсеїли,
Опорожнили комору й клуню,
По заробітках женуть татуню.

На дворі люто тріщать морози,
А він працює і дні і ночі;
Краялось серце, змерзали сльози,
Поки не сплющив на віки очі.
Побіжать дїтки із хати в клуню:
— На кого кинув ти нас, татуню? —

Ж у р б а.

Засмутилась, похилилась
Молода верба...
Прилучилась, одружилась
З козаком журба.

Обсипав верба віти,
Станом пониқа...

Де незгодоньку подіти ?
Давить козака.

Пада листе в бистру воду,
Швидко уплива...
Сиротина ясну вроду
Слїзьми облива.

Прийде весна, прийде друга, —
Зацвітуть гілля...
Не раз суму зникне смуга;
Усьміх загуля.

Та середина давненько
Всушена вербі...
Не дасть вражене серденько
Радоньки собі.

Вміра верба, посихав,
Віджива на мить...
Так серденько то стихав,
То ще гірш щемить.

— — —
* * *

Не згинайсь, угамуй своє горе;
Знай — надії твої чарівні
Згоють разом зневірене хворе,
Розцвітуть мов квітки запашні.

Не до віку конатимеш в горі ;
Потривай лиш : розтануть сніги,
Запестріються луки просторі,
Закрасують поля навкруги.

Зникне швидко пануюче горе :
Обновить твою душу весна ;
За водою спливе в сине море
Все, чим дійсність гірка та сумна.

Як безплотно носитися з горем,
В піснях висьпівай краще його,
Певно й ми своє серце поборем
І притулим хоч раз до твого.

Подивись : пронеслось твоє горе,
Як проносяться хмари густі...
Ти заблисла, сподівана зоре :
Знов воскресли ви, сні золоті !

— — —
* * *

Не сумуй, що врода
Опадає з личка ;
Не сумуй : то шкода
Дуже невеличка.

А журись, що марно
Гине сила краща,

Що минає хмарно
Молодість пропадає.

Що твоя відвага
Не палає гнівно;
Що світові блага
Не всім служать рівно.

Хай важка дорога;
Хай похмурі днини, —
Все зроби, що мога,
На користь країни!

В ланцюгах неволі
Гинучи заранку,
Жваво проти долі
Бийся до останку!

П л о в е ц ь.

Пам'ятаєш мудру раду —
Не пускатись в згубний мвр?
Ти ж подався без огляду
І налучив просто в вир.

Закрутили в своїй пащі
Тебе піняві вали;
Поривання твої кращі
Тебе в прірву зтягли.

Але й гинучи заранї
В борвах виючих отих,
У добра та зла пізнаннї
Ти вишукував утїх.

* * *

Собаки брешуть; я прочнувся:
З надвору шемріт долїта...
Хотїв озватись, та й запнувся...
Оце, крий Господи, слята!

У хату сунеться добродїй,
Синемундирний як мара,
А ціла низка „благородїй“
За ним у двері напіра.

Чи не лиха ж мінї година:
Яке недобре їх несе?
Ну, чим завадила людина?
Перепаскудять зараз все...

С т о м а.

Тихо наче у могилї;
Замира душа...
Мої думоньки безсилі
Стома заглуша.

Тільки стука дощ у кришу;
Вітер загува,
Зворушає сумну тишу,
Серце надрива.

* * *

Чи ви живі, чи повмирали;
Чи я діждусь коли, чи ні,
Щоб клаптик часом переслали
Паперу братнього міні?

Прохав, молив... Що більше вдюю?
Хоча-б хто на сьміх написав...
То все-б кохав дурну надю,
Все-б долі привид не згасав.

В х о р о б і.

До свого горя зачини дверці,
Бо коли сльози полються в тебе,
Защемлять рани на хворім серці,
Кожен згадає тільки про себе.

Не шукай в світі нігде розваги,
Бо хто простягне на поміч руку?
Не жди, не думай: дурні забаги...
Усяке втопить тебе в багнюку.

Житє нелюдське, житє жорстоке
Панує вколо, панує всюди...
Кругом болото — грузьке, широке,
Труйне повітре вдихають груди.

Великий сьвіт наш... нема ж до кого
Нї пригорнутись, нї забалакать...
Самотне серце з болю тяжкого
Не перестане до віку плакати.

Та вже недовго ; вже дочуваю —
Надходить сумно кінець довчасний...
Прощай, мій любий, коханий краю,
Як я — забутий, як я — нещасний!

Брожу, тиняюсь мов потороча,
Тужу день Божий — в вечері, в ранці...
Чи ж приголубить душа жіноча
Хоч на хвилинку, хоч на останці?

Стою, питаю... нема нї гуку...
Мутиться розум, слабють сили;
Я тільки чую пекельну муку,
Я тільки прагну швидче могили.

А колись... Боже... Невже минуло?
Бажав покласти за других душу...
Те почуване ще не заснуло,
З тим почуванєм спочити мушу.

Зберіг я сьвято юнацькі мари,
Не відступлюся від них ніколи...

А тільки шлях мій окрили хмари ;
Крихітки навіть не знав я долі.

Та вже недовго ; вже дочуваю —
Надходить сумно кінець довчасний...
Прощай, мій любий, коханий краю,
Як я — забутий, як я — нещасний !

— — — — —
* * *

Тяжко дихати... В голові нема
Ані одної думи ясної...
Навкруги, куди-б ні поглянув, тьма...
Я блукаю сам... Ти не йдеш з ума ;
Мру без тебе я, зорі красної !

Я конав, ридав ; глух за гуком гук ;
Я шукав, молив душі рідної ;
Так нема її... Я упав від мук ;
Захитав ся стяг в слабім стиску рук
Серед темряви непрохідної.

Сумно ; радоньки не знайду ніяк...
Доки ж доля та буде марить ся ?
Проти власних мрій я лихий бояк...
Доки ж вештатись мертвяком і як,
Доки сонечко буде хмарить ся ?

Вічно терпіти... та всьому в край ;
Бо хоча б сяка мета мала ся ..

Не дігнати лїт як пташиних зграй ;
Не вернуть надїй, хоч кладись — вмірай...
Нитка прядена увірвала ся.

Небагацько ждав від людей собі,
Але й те мале не справдило ся...
Легше б згинути враз було в борбі,
Ані ж тратити день за днем в журбі...
Де завзяте те, де подїло ся?

Не минї цьвіли запашні квітки.
Мій садок проріс скрізь бугилою...
Нїчий милий зір не запов в тямки,
Не простяг ніхто за весь вік руки...
В самотї стою над могилою.

Не судїть мене, не ганьбїть мене...
Де людина та загартована,
Що поборе вмить все гїрке, сумне,
Або каменем без жалю шцурне,
Чужим стогоном роздратована?

Тяжко дихати... В головї нема
Ані одної думи ясної...
Навкруги, куди-б нї поглянув, тьма...
Я блукаю сам... Ти не йдеш з ума ;
Мру без тебе я, зорї красної!

* * *

Весна, весна... На дворі май;
А в нас лежать сніги;
Панує стужа навкруги...
Весна, весна... а в нас — гай-гай!
Дріма похмуρο чорний гай
Та додає нудьги.

Весна, весна... На дворі май;
А в серці жаль та сум:
Справляє небо якийсь глум..
Весна, весна, а в нас — гай-гай!
Хоча-б малесенький розмай
Для нерозважних дум!

Весна, весна... На дворі май;
А в нас, замісто чар,
Густий серпанок темних хмар...
Весна, весна... а в нас — гай-гай!
Далеко зором не сягай,
Згаси остаток мар!

Весна, весна... На дворі май;
А в нас — ні круть, ні верть:
Якась німа, нелюдська смерть.
Весна, весна... а в нас — гай-гай!
Все кличе: до труни лягай,
Бо чаша повна вщерть!

* * *

Він ходив сумний як нічка :
Все вона не йшла з ума ;
Нею марив ; їй у вічка
Приглядався крадькома.

Позирав що-раз в віконце,
Чи не трапиться вона,
Його щастє, його сонце,
Його зіронька ясна.

Все б на неї видивлявся
Та балакав без кінця,
А зострілись — мов затявся,
Не відшукував слівця.

Потім знов тинявсь маною,
Чи не вбачить крадькома ;
Плакав нишком, жив одною,
Не міг викинуть з ума.

— — —

* * *

Куди подінусь я з нудьгою,
Куди подамся від журби,
Робак, роздавлений ногою,
Нїкчемна іграшка судьби?

Всім сьвітить сонечко ласкаво,
Всіх гріють проміни ясні ;

Але те перше наше право
Нам тільки мариться у сні.

І я клену за катом ката
В моїй невольницькій глуші,
Що нацькував на брата-брата,
Відкинув душу від душі,

Люд закував в цупкі кайдани,
Позбавив молодість мети;
Клену... та як загоїть рани,
Де крихту роздиху знайти?

— — —
* * *

Годі, годі. Злої трути
Досить вишив за життя,
Досить вивчивсь шию гнути,
Сподіватись без пуття.

Сумні літа — їх не сперти;
Тяжкий досвід — з ним лягти...
Тільки й долі — чесно вмерти,
Хрест без плями донести.

— — —
* * *

Ти погасла, ясна зоре!
Став я мовчки, загадав ся...

Не гадалось... В темне море
Без весельця сам подався.

Де сїромі прихилитись,
Що казати, що робити,
Як нема кому молитись,
Як нема кого любити?

* * *

Молода, на прочуд гарна,
Кароока та струнка,
Швидкометна наче сарна,
Мов тополенька гвучка.

· · · · ·
· · · · ·

Весь малюнок без додатку,
Бо нема чого додати.

* * *

Одинока, нещаслива,
Мов та зіронька одна,
Ти мовчала, соромлива,
У незгодї чарівна.

Не згірш тебе одинокий,
В сум тяжкий замкнувся я;
Але погляд твій глибокий
Поняла душа моя.

* * *

Все — і постать, і убранє,
І словечко завжди влад —
Виклика зачаруванє;
Кожен хвалить, кожен рад.

Слава сипеть ся стоусто,
Скрізь вигукує луна...
Тільки в серці — пусто, пусто.
Хоть би думонька одна.

* * *

I.

Краю не буде неволі;
Душу знеслили болі;
Годі шукати просвітку...
Слізоньки лютяся дрібні:
Крапельку власної долі,
Власного щастя крихітку...
Просять дурні.

Лихо, як ніченька чорне,
Так тебе часом огорне,
Так тебе всього потисне,
Що не дивився б на сьвіт...
Битись? Воно непоборне...
Гей, обірвись, моя пісне!
Скошено цьвіт...

Та ж, що коханєм братернім
Шлях мій, устелений терном,
Легко б могла озарити, —
Більше немає її...
Маріньм стались химерним,
Попідом встигли потлїти
Думи мої.

Мовчки брожу по пустинї,
Мучусь один в самотинї;
Зіронька навіть не мріє;
Згасла — дивись не дивись..
Краще не буде як нинї...
Де ж ти, голубко-надїє?
Де ж ти? Озвись!

II.

Не прийде надїя, одурить — я знаю,
Бо то вже мій жереб такий:
Без долї вродив ся, без долї сконаю...
Який же ти, шляху, тяжкий!

Не прийде надія, як перше одурить
Дурного прихильця свого;
Байдуже про неї: що завжди так журить.
Що змучило душу його?

В безодню розпуки що дальш поринаю...
Надія — то човник хибкий...
Без долі вродився, без долі сконаю...
Який же ти, шляху, тяжкий!

— — —
* * *

Кричимо ми бучно,
Хвалимо старе;
Серденько ж розпучно
В нас знїчевя мре.

На весь сьвіт гукаєм
Про біду лиху,
Та щось не шукаєм
Иньшого шляху.

Другий за нас зробіть,
Думає усяк:
Хто — небудь пособить
Із братів — друзяк;

Гляне, яка доля,
Визволить з ярма;
Або й так, що воля
Прийде і сама,

Треба вчинків перших...
Тільки де вони ?
Велетнів померших
Викличмо з труни!

Скрізь цю мудру раду
Ухо дочува...
Але хто ж дасть ладу?
Де та голова?

Вміли батьки наші
Битись, жартувать ;
Від гіркої ж чаші
Їм не зратувать.

Бо ніхто з могили
Не поможе там,
Де й живучі сили
Не стражні катам.

Не діждати з боку
Нам поради, — ні!
Певність свого кроку,
Сьмільвість в борні,

Праця безупинна —
Звалюють врага...
В нас самих — провина,
В нас самих — снага.

До товаришки недолі.

Здбались ми ненароком —
Тратить невольницькі літа;
Жизні бурхливим потоком
Нас занесло на край світа.

Дні проминали за днями;
Муки змагались все гірше...
Приязнь зростала між нами,
Приязнь братерня — не більше.

Два — три слівця ненароком,
Дві — три сльозоньки на очах...
Я був таким самотнім,
Ласк так хотілось жіночих ..

Жеврілась іскра звичайно,
Наші святі почування,
В серці прокинувшись тайно,
Джерелом стались кохання.

Здійалось те ненароком;
Зрушено все, що дрімало...
Я був таким самотнім,
Так знав прихильности мало.

Став я тинятись без цілі,
Плакати став я, та пізно;
Люди зробились не милі...
Підуть шляхи наші різно,

Бачу весь мир ненароком,
Мов би з під наглої луди...
Куди б ні скинув я оком,
Образ твій мріється всюди.

Вік буду нишком страждати,
Ради не давши з собою,
Нишком про тебе гадати,
Нишком тужить за тобою.

Здибались ми ненароком —
Терпіть далеку неволю...
Я був таким самотнім,
Ти ж відшукала вже долю.

Глухо скрізь, холодно, темно;
Смерть повіває могильна...
Щастя я прагнув даремно;
Ти його дати невільна.

Два — три слівця ненароком,
Дві — три ухмилки коханих...
Вражений болем глибоким,
Знову б віджив я в кайданах

Та не підхоже бурлаці
Збуджувать маріння красні...
Ми народились для праці;
Геть же всі пориви власні!

* * *

Христос воскрес, прийнявши муки
Від Іудейських книгарів ;
Та мир підняв би знову руки,
Коли б де страдника узрів.

В немручій слові правди всюди
Воскрес прибитий до хреста ;
А люди (як звичайно люди)
Все дожидають ся христа.

До товариства.*)

Як складу на грудях руки,
Щоб спочить на вік в землі
Та не знати більш розпуки...
Як складу на грудях руки:
За тюрмою на шпилі,
Під хрестом (ознака муки)
Поховайте у гиллі.

Як скінчу жите страждене,
Спогадайте иньший раз —
Чи там nihil, чи там bene...
Як скінчу жите страждене,
Щоб не чути більш образ, —

*) Я був тяжко хорий; тоді то й написав цей вірш.

Киньте часом і про мене
Пару щирих теплих фраз!

Живий дума об живому,
Бо й живим він є на те;
Піде кожен з вас до дому!...
Живий дума об живому;
Так і ви заживете,
Все почнуть ся по старому,
Спокій мертвому дайте!

Вам засьвітить нова зоря;
Я ж зложу в німу труну
Нестерпучу вагу горя...
Вам засьвітить нова зоря,
Та я віченьки замкну;
Наче човен серед моря
В чорних хвилях потону.

Закрасує мир весною,
Хоч краса та не яка...
Чарівничою манною
Закрасує мир весною,
До любови загука...
Хто заплаче надімною,
Припаде до мертвяка?!

Най щастить вам, мої милі!
Ждїть цілющої води...
Я ж в кінець заслаб на силі...
Хай щастить вам мої милі!

Прилетить гінець сюди...
На моїй сумній могилі
Віддихніть в ряди годи!

Як складу на грудях руки,
Залишу на сьвітї все —
Пізні жалї, ранні муки...
Як складу на грудях руки:
Хто міні чи те, чи се
Після вічної розлуки
Про вас, любі, донесе?

Н і ч.

I.

Надімною кругом чорна хмара звиса,
Не блисне жадна зірка до віч;
Ранком ясним блакїть обїле небеса, —
Заховається злякана ніч.

Приїде час: дума-хмара окрие мене;
Нї надїї, нї ради, нї стріч...
Не заблима міні ранку сьвітло сяїне,
Запанує в душі моїй ніч.

II.

Так гадав я колись, — і справдилась вона,
Моя гадка самотницька, нинї:

Облягла душу ніч — непрозора страшна,
Нема шляху з німої пустині.

Що-дня гину один, і загину в кінець,
Ніхто в світі, ніхто не допоможе :
Дотлівав жите, як сумний каганець ;
Жити ж хочеться, хочеться, Боже !

Чи хто скаже ж міні тепле слово коли,
Чи діждусь я хоч трошечки згляду,
Чи бездольцем, як жив, і поляжу до мли,
Безталанем геть вишхнутий з ряду ?

Мене сором бере, міні важче став ;
На коліна б бажав я упасти,
Слзьми виплакати горе пекуче своє
До ніг милої серденько скласти.

На хвилину, на мить утекти від життя,
На мить щирих взаємин зазнати,
Завитати на мить в світлий мир почуття,
Потім... потім... хоть знову конати !

Годї, мріє спинись ! Годї рватись туди,
Де нам місця немає з тобою,
О, куди ж нам, небого, подїтись, куди
З одиноцтвом гірким та журбою !

III.

Надїмною кругом чорна хмара звиса,
Не блисне жадна зірка до віч;
Ранком ясним блакить обіле небеса, —
Заховається злякана ніч.

Та у мене в душі не прокинеться день,
Не заблимає ранок до віч;
Швидко змовкнуть отсі гуки журних
Згоїть муки незгоєні ніч. [пісень,

— — — — —
* * *

Не кажи, що без кохання
Твої літа проминуть,
Що дівчачі почування
Марно в серденьку заснуть.

Що пригоди, смутки, втрати
Тобі випали самі,
Що твій жереб — помірати
В душній каторжній тюрмі.

Все минеться, пташко мила!
Слізьми горя не залить...
Чарівницька якась сила
У душі твоїй горить.

Всього маєш ти багато...
А труйні голки вінця?
Покохають тебе сьвято
Покохають без кінця!

* * *¹⁾

Ти чого так забилося важко
Нерозсудливе серце моє?
Нам з тобою невимовно тяжко,
Та нас кожен за те осьміє.

Не звіряй своїх болів нікому, —
Сьвіт не любить чужої сльози,
Не давай волї жалю гіркому,
Не викликуй людської грози.

Кращий друг одіпхне тебе в гор'ї,
Затче уши на зойки твої;
Не турбуй йому ясности в зорі,
Не захмарюй на хвильку її!

Не воруш, не впинайся осою,
Відчепись, чи не бачиш хіба:
Мир пред ним розцвітає красою;
Що для нього якась там журба?

Бо коли він щасливий, найпаче
Ти спокою йому не трівож:
Чи він винен, що в сьвітї хтось плаче
Неможливо без того... так щож?

¹⁾ Вірш цей вилився в годину тяжкого хоробливого настрою; тільки в таку годину я міг висказувати подібні думки та почування, від котрих перший відкидаюся, бо ніколи й не поділяв їх. П. Граб.

От коли б затужило хто рідне,
Побиватися стало близьке, —
Наше личенько зразу поблідне,
Зрозуміємо лихо таке.

О, тоді ми не знаєм, де дітись,
Ми на ноги поставимо всіх;
Будем руки ламати, молитись,
Поки знову не знайдем утїх...

Годі ж, серце! А здіблються люди,
Що не знають відроди, як ми;
Припади до зболїлої груди,
Вилий муки дрібними слїзми!

Хай сьвяткують обранці щасливі!
Не нудись, дурне серце, замовч:
Наші сьпїви сумні та тужливі
В них прокинуть самісїньку жовч.

Треба ввічливим всякому бути,
В шкаралущі убраться товсті,
Або згинуть від лютої скрути,
Одуріти на вік в самотї!

— — —
* * *

Не раз ми ходили в дорогу,
Не раз ми вертались до хати
І знову брели від порогу —
Правдивої ціли шукати.

З борців насміхалася доля,
Зростала про те їх громада.
Добробит народний та воля,
То наша найперша засада.

Борців не лякають пригоди :
Шлях, мочений кровю та потом,
Нас виведе в паньство свободи,
Не нині, не завтра, так потім !

Аби не тікали ми труду,
Не падали легко з ударів,
Пригляньмось до нашого люду,
Як сум йому очі охмарив !

Знедолений ладом ворожим,
Він працею держить всі стани...
Ходім же, брати, та поможем
Порвати як швидче кайдани !

— — — — —
* * *

Годі ! Не сила, не мога
Так безнадійно страждати,
Годі ! Скінчилась дорога ;
Жизнь догоріла убога...
Більше не здужаю ждати.

Годі ! Розвіяні вколо
Мрії мої сумовиті...

Годі! Так пусто, так голо...
Журно згинається чоло...
Гірко чужому на сьвітї!

Годі! Хоча б де єдина
Щира душа відгукнулась!
Годі! Близька домовина.
Що ж? Невеличка людина...
Винна сама, що зхитнулась.

До О—сі Б—ої.

Бувають дні: кругом неначе
Усе окріє мертва тьма;
Безумно серденько заплаче,
Розваги тугоньці нема.

Та Бог-зна відки промінь стрічи
Цїлющим сявом майне;
Струмцем полються дружні річи,
Засьвітить сонечко ясне.

Отак на мить передо мною
Тюрму твій образ озарив,
З гіркою долею землею,
З житєм пекельним помирив!

Подорожний.*)

В хуґу — непогідь лиху
Дідусь плівся на роботу,
Підтоптався на шляху,
Сів на хвильку коло плоту.

— Здоровесенькі були! —
Панїматка йому з двору:
Ви б до хати краще йшли,
Нїж отута під сю пору.

Там собі одихнете...
Правда, в нас непоказненько...
Все ж борщу попоїсте
Та погріветесь гарненько! —

— Не остав вас добре все!
Одрікає подорожний;
В хату клуночки несе,
Підміцня живіт порожний.

Безліч дуків він стрівав
Та панів на всіх дорогах.
А ніхто його не звав
Пригостити крім убогих.

*) Вірш „Подорожний“ на пів є перекладений,
а на пів мій. — П. Граб

Дальш поплентався дідусь, —
Журна думка тисла груди:
Чим би стала мати — Русь,
Коли б ще не прості люди?

Грицеві гадки.

(Перерібка.)

Затишає всюди,
Гірш мороз крепить;
Спати вклагались люди,
Та не всяке спить.

Грицеви цікаво:
Ніч ясна така...
Блідний промінь мляво
По стіні блука...

Сумно крізь віконце
Молодик зорить...
Ба... чого ж пак сонце
Ярко так горить?

Начитав про ліса...
Хитрий — кат бери...
Страшно серед ліса
Темної пори...

Повно скрізь ведмедів;
Виє вовцюга...

Всього б там угледів. .
От хоча б яга...

Кажуть, ніби в ступі
Їздить без коня...
Мало чого глупі
Плещуть навманя...

Є місця — чувати :
Круглий рік весна...
Добре б побувати,
Що за сторона...

Мабути — далечко...
Може там пташки
Саме вють гніздечко,
Розцвіли квітки....

Що нам з того? Годі!
Квапся заробить,
Батькови в пригоді
Трохи пособить.

І за це спасибі :
Є бідніші нас ;
Ми собі при хлїбі,
А ті й так під час.

Тих згадати треба, —
Так міркую я ;
За о тих до неба
Вся мольба моя.

Боже правди милий,
Друже бідарів!
Визволь люд похилий
З вічних тягарів!

Хай дуки байдужі
До братів своїх —
З голоду та стужі
Виратують їх.

Щоб усіх ogrіли
Ласка та привіт,
Щоб усі зуміли,
Полюбити сьвіт! —

Отак догадався
Серед ліжка Гриць;
Як уже не клався —
Набік, горілиць. —

Сон не йде хлопяти,
Нужаться гадки...
Хоч давно по хаті
Вже хропли батьки.

О с ї н ь.*)

I.

Осінню дмухнуло, —
Висохли квіточки;

*) Перша половина вірша „Осіннь“ (16 стрічок) є перекладена, а друга моя власна. — П. Граб.

Хмуро, безпритуло,
Глянули садочки.

Жовкне і травиця,
Така її доля,
Хіба зелениться
Хлібець серед поля.

Хмара небо криє,
Сонечко не блисне,
Вітер вовком вис,
Дощ потоком висне.

Швидко погнав води
Струмок бистрохливий;
Пташка від негоди
Подалася в ирий.

II.

Тільки ж то сїромі
Нема куди дітись;
Гибіти у стомі,
Без кінця нудитись...

Ще й не знати — за що,
За чю провину,
Всяк кричить — „ледащо“
На дрібну людину.

В осени, чи в літку,
В зиму, чи весною,

Борба без просьвітку
З долею сумною.

Весна — краса року,
Осінь — то відрада, —
Гукає (нївроку)
Сьпівацька громада.

Осінь всім багата,
Досить є на дворі,
Не пустує хата,
Надбано в коморі.

Аж тріщить по клунях...
Не житє, а солод!
Так бриньчать на струнах;
Справді ж лютий голод.

Всюди — пекло. Зайдеш
Часом до хатини;
Хоч котись, не знайдеш —
Ані стебелвини.

Осінь-це потрібна
Праці нагорода...
Що ж така безхлібна,
Скрутна для народа?

* * *

На гірке житє уродився я,
Не зазнав і раз щастя з молоду ;
Знудьгувалася вся душа моя
Серед вічної стужи — холоду.

На шляху моім скрізь хрести самі
Якась иродська сила ставила,
Сьвяту молодість підтяла в ярмі,
Мети людської нагло збавила.

Слівця щирого не сказала ще,
Не дала міні втіхи жадної...
Люди, де ви є? Гострий біль пече ;
Не знести журби безпорадної.

Все кругом мовчить ; все кругом чуже...
Хоча б капелька долі власної,
Так нема її, та й не буде вже...
Сниться мла труни передвчасної.

Над провалем я тяжко сльози лю,
В край розпукою серце змучене...
О, дмухни, розвій всю нудьгу мою,
Почутє нове, з ділом злучене!

Не дмухне воно, не розвіє сліз ;
Знову ділови не віддатися :
Неминуче щось мене тягне в низ, —
Більш не здужаю з ним змагатися.

На гірке житє уродився я,
Не зазнав і раз щастя з молоду...
Люди, де ви є? Мре душа моя...
О, не кидайте серед холоду!

* * *

Душко, я вчора віджив,
Прокинувся від мук, а сьогодні?
Як швидко я все пережив,
Як швидко я знов затужив;
Розпучно стою край безодні.

Я мріями вчора літав
Далеко відціль, а сьогодні?
Як швидко нудитись я став,
Як швидко я крильми пристав,
Спинилися змахи безплідні.

До праці я вчора зривавсь,
Пив солод надій, а сьогодні?
Куди він, мій порив, дівався?
А чуюсь, як перш відчувався,
Розпучно стою край безодні!

* * *

Моє серце знов тяжко щемить,
Бо нема чого вбогому ждати.

Не прийду я до тебе в цю мить,
Не примушу до купи страждати.

Я замкнув собі сам у тиші,
Засумую від рана до рана,
Доки мука не зникне з душі,
Не загоїться нищечком рана.

А до тебе в цю мить не прийду,
Заховаю подальш свої болі...
На твоєму, голубко, виду
Сліз пекучих без того доволі.

— — —
* * *

Розійдїться, журні мисли;
Не туманьте мого чола!
На що душу менї стисли,
На що густо так ви звисли,
Все охмарили довкола?

Сором гнити, сором мерти,
Сором терпїть рабські смуги;
Проти долї буду перти,
Хочу битись, хочу стерти
Слід ворожої наруги.

Розійдїться ж, мисли-муки,
Не гасїть у грудях жару,

Дайте зняти слабі руки,
З тихих струн добути звуки
Всім гнобителям на кару !

* * *

Сяду за діло -- нічого не робиться,
Стану гадати — чомусь не гадається,
Все щось безрадісно, все щось хоробиться
Все міні образ твій любий ввижається.

Де ж ти, голубонько ? Де ? На хвилиночку
Глянь з отим усміхом милим, чаруючим,
Втіхи, надій принеси хоть каплиночку,
Виклич житє нове в серці сумуючим !

* * *

Не лякаймось, брати мої, моря,
Будем сміливо в купі пливти ;
Хоча б опріч розпуки та горя,
Не судилось нічого знайти !

Годі ждати за труд свій подяки,
Чи шукати блискучих вінків.
Жваво, жваво насупроти мряки !
Згуба -- жереб справжних вояків.

С п о в і д ь.

Я пав духом на час, я заслаб в самоті,
Весь погнувся під горя вагою;
Враз померхли були ідеали сьвяті
Я не бачив зорі за нудьгою.

Стежку стратила десь журна думка моя,
Подалась на сумне кладовище,
Зворушилось дрібне, роздратоване „я“,
Від усього зробилось найвище.

Я ридати почав, проклинати людий,
Я почав на весь сьвіт нарікати,
Перестав одрізнять блискіт сьвітлих ідей,
Забув звагу — братів ратувати.

Власні болі самі в моім серці жили,
Я звікчемнів у власних недугах;
А що ближніх моїх муки гірш опрягли,
То яке міні діло до других?

Тяжко сльози лились, що у мене нема
Тай довіку не буде вже друга;
Остогидла міні до загину тюрма,
З виду темна не сходила смуга.

І що далі, то більш падав я на шляху,
Був німійшим на погуки сьвіта,
Тільки нишком сьпівав про недолю лиху
Та про „марно потрачені літа“.

Гей, куди ж подівались так швидко вони,
Палкі пориви, мрії юнацькі,
Найпевнійші либонь вільних днів звістуні?
Що приборкало крила козацькі?

О, простіть мене ви, непохитні борці,
Та погляньте знов приязним зором!
Про знемогу мою, про хвилини оці
Міні навіть і згадувать сором.

В грудях жвавість росте; думка кличе впе-
Відживають колишні заміри; [ред;
Перейшов по душі дошкульний уверед;
Знов я повен надії та віри.

Обійняв би весь мир, словом всіх повітав,
З побажанем удавсь голубливим...
І здається міні, що надовго б я став
Після того міцним та щасливим.

Хай ніколи ніде не збувається все,
Що у снах зачарованих сниться,
Хай у прірву мене життя вихром знесе, —
Знаю: сонце на хвильку міниться.

Хочу жити я знов, працювать без кінця
Власні жалї порвати з докором.
Згиньте ж, туги мої! Ви не гідні слівця
Про вас навіть і згадувать сором!

— — — — —
* * *

Оце читав я про сьвіти,
Про всякі землі та країни;
Бажав хоч стрічечку знайти
Про долю неї — України.

Вона знайшлась — перечитав;
Не зрозумів про те ні коми..
В умі болючий запит став:
Мій рідний краю, де ми, що ми?

Чи ти зірнеш коли яснїш,
Чи мовчки в темряві загаснеш?
Чи в над тебе де сумнїш,
Чи в над тебе де нещаснїш?

— — —
* * *

Мало нас, та се — дарма,
Більше буде з перегодом:
Не до віку висне тьма
Над замученим народом.

Мало нас, та се — дарма,
Не в потузі Бог, а в правді;
Тричи проклята тюрма
Пануватиме не завжди.

Мало нас, та се дарма;
Міцна віра рушить скали..
Тим загибели нема,
Кому сьвітять ідеали!

* * *

Хай серце краєть ся, хай вбільшується
Затровна розпукою зневіри... [рана,
Душа моя, в сумну жалобу вбрана, —
Я певен, — діжде свого сьвята — рана,
Зневаживши дрібні людські кумири.

Вона квилить собі підтята на хвилину,
Та минув час, остав сьвідомість владно;
Я певен нині, що всі муки скину,
Що збережу завзяте до — загину...
О, доле, доле! Де ти ділась зрадно?

Д о У к р а ї н и .

Сижу я в неволі та марю тихенько:
Чи знов тебе вбачу, Україно — ненько,
Чи знов рідну землю в сльозах поцілую;
Чи вік протиняюсь отут по Вілюю?
Колп б міні, мамо, легесенькі крила,
В обійми до тебе душа б полетіла,
Бо тут непривітно, тут — хуґа та студінь,
Однаково сумно і в сьвято і в будень,
Рік цілий навколо все мре та німує,
Самотного серця ніщо не вгамує...
Ридай одиноко, кладись в домовину...
Подумати тяжко, що тут і загину;
Розсиплються чари мов квіти зівялі,

Остануться жалї, самісїнькі жалї...
Сижу я в неволї та марю тихенько,
Чи знов тебе вбачу, Україно — ненько,
Чи знов рїдну землю в сльозах поцілую;
Чи вік протиняюсь отут по Вілюю?

С ь п і в е ц ь .

I.

Не згадуй нам про вічну млу труни,
Не згадуй нам про мертвий сон могили;
Даль невідомости місць того розгорни,
Клич до життя, буди дрімучі сили!

Не додавай знесиленим журби,
Не добивай зневірєм підупалих,
А розбуди на дїло боротьби,
Знайди розвагу в сьвітлих ідеалах!

Тодї тебе послухаємось ми,
Замовкнуть в серци почування лячні,
А станемо правдивими людьми,
І будемо до віку тобі вдячні.

Поперед иньших стяг новий неси,
Карай насильство своїм словом віщим,
Веди нас в мир і горя і красн,
Стань проти зла, доки його не знищим.

Не згадуй же про вічну млу труни,
Не згадуй же про мертвий сон могили,
А засівай зерном добра лани,
Щоб найплідніші жнива уродили!

II.

Так казала сьпівцєви громада.
Що ж відмовить сьпівєць-бідолага?
Роздавалась не раз ота рада...
Він прямує до людського блага.

Що ж поробиш, як сили в самого
Відібрала напасниця-доля,
Як на жереб терпіння німого
Засудила без жалю неволя?

Як він змучивсь під гнітом скорботи,
Трупом пав, не дійшовши дороги...
Чи сказав хто слівце заохоти,
На годину подав запомоги?

Не судїть же сьпівця так жорстоко,
Що піснї його в край сумовитї,
Що сльоза туманить йому око,
Що він скрізь одинокий на сьвітї!

— — —
* * *

Легко сказати: не плач, не журись,
Смерти не клич за години,

Духом не падай, а жваво борись
За визволене людини!

Легко сказати; та де їх знайти —
Ті загартовані душі,
Щоб спромоглися все лихо знести,
Очи заткати та уши?

Легко сказати; та як від борця
Будемо ми вимагати,
Щоб він нічого, крім з терну вінця,
В житті не сьмів забажати?

Легко сказати; та замість того
Звернемось краще до себе,
Щоб запитатись у серця свого:
Як ратуватись від тебе?

— — —
* * *

Тяжко, гірко визирати
З самотної хати;
Кругом — німе або враже...
Хто ж, привітне слово скаже?
Треба потурати!

Не виходять думи, втрати
З самотної хати;
Вік гостей лихо чорне...
Хто ж до серця, хто пригорне?
Треба потурати!

Нема куди утікати
З самотної хати :
Скрізь пустиня, скрізь безлюдно...
Як ні сумно, як ні трудно,
Треба потурати !

— — —
* * *

Весь огорнутий журбою,
Безнадійно плакав я
Та нудився за тобою,
Царівниченько моя !

Зтихло, змовкло все те згодом...
Не приходь же знов на ум,
Не воруш своїм приходом
Зниклих жалів змерлих дум.

Бо — як знати ? Іскра тлів ;
Доторкнешся — спалагне :
Вдруге серце наболів,
Встане маринє сумне.

— — —
До Парнасців.

Вас чарує небесна блакить,
Що, цяцькуючи блискітом вірші,
Часом очи вам надто сліпить,
Болячки закривас найгірші.

Все вам сняться квітки запашні
Та кохання — сьвяті, незрадливі,
Ви знаходите перли в багні,
В пеклі бачите душі щасливі.

Житє сьвятом здається для вас,
Гармонійним втіленєм розвитку...
Киньте, братики, панський Парнас,
Уберіться в простісїньку свитку!

Соловейко сьпіва на гіллях, —
Не діліть його красного труду,
А до волі показуйте шлях
Простим словом убогого люду!

— — —
* * *

Сьміло гляньмо долі в вічі;
Що дурити себе дальш?
Не буває життя двічі,
Не загойть серця фальш.

Тут потрібні справжні ліки,
Їх сьвідомість нам дає:
Власні втіхи не на віки,
Рух ідей немручим є!

Н а п е р е д !

Наперед за край рідний та волю,
За окутий, пригноблений люд,
Хоч нічого не знайдеш крім болю,
Хоч нас жде невіддячений труд!

Наперед проти зла односторонно!
Розрослася ворожа юрба.
Не гадаймо прожити безсумно,
Бо жите — неминуча борба.

Наперед хто не хоче конати,
Статись трупом гнилим живучи!
Сьміле слово — то наші гармати,
Сьвітлі вчинки — то наші мечи.

Наперед до завзятого бою
За громадські та власні права,
Коли бути бажаєм собою,
Коли серце позор відчува!

Наперед до звершення замірів,
Що поклав девятнадцятий вік:
Скинємо владу катів — бузувірів,
Щоб людиною став чоловік!

Наперед! Годі скіти рабами;
Час кормигу гидливу знести!
Наші кубла нам стануть гробами,
Швидко знівечать ясність мети.

Наперед! Не жде поступ всесвітний :
На шляху пристаючих лиш а ;
Иньший лад, иньший мир заповітний
Виробляє із себе душа.

Наперед проти хижих порядків !
Гине войник, чи здобич бере, —
Він стежки протира для нащадків, —
Його діло ніколи не мре !

На провесні.

Подмуха цілющий легіт,
Забренів за звуком звук ;
Та не вмер зубовий скрегіт,
Не замовкло пекло мук.

Тяжко стогнуть хлібороби :
Брак насущного шматка,
Люта смертність та хвороби
Підтинають мужика.

Я вдихаю грудьми весну,
Та полегкості нема :
Чи прокинусь, чи воскресну
Від сучасности ярма ?

Душу стис загальний холод,
Поморозивши чуття...
Відусюди суне голод,
Встає образ не-життя...

Що робити, куди датись?
 Марно гинь собі один...
 Годі праці дождитись,
 Чи кінця лихих годин...

Подмуха цілющий легіт,
 Пю живі його струмці;
 А в ушах — зубовий скрегіт,
 Ремство скрізь на язиці...

З г а д н а.

Де ти доле невмолима?
 Тяжко мерти в чужині...
 Рідний край перед очима
 Все манячить ся мені.

Сниться хатка невеличка,
 Повні закутки квижок;
 Два дівочих милих личка
 Привитали наш кружок.

До поранку йшли розмови...
 Скільки віри та надій!
 Як палав огонь любови,
 Як ми рвалися до дій!

Нас натхнуло благо спільне;
 Геть змести поклали ми
 Бідування підневільне,
 Та нерівність між людьми.

Що нам ті слова мудречі,
Що тверезі голоси!
Почування молодечі
Нам казали: „Все неси...

Все віддай на вжиток люду,
Щоб ллючи кривавий піт,
Не жалів для тебе труду,
Згодував тебе на сьвіт...“

І несли ми сили наші,
Щоб звалити гніт віків,
Радо пивши гіркі чаші,
За переступи батьків.

Сьвітлий час... коли-б спромога
Завернути... марна хіть...
Жизні хмурої дорога
Роз'єднала нас у мить.

Хто спочинув у могилі,
Хто блукає скрізь, куди-б
Не швирнули бурні хвилі,
Спокутує „тяжу хиб.“

Кращі-ж думи та змагання,
Щоб вязали всіх колись,
Від кайданів та загнання
Нерухомо збереглись.

В них — і мужність, і вірада
В самоті, серед снігів;
Їх не витроїть громада
Найлютіїших ворогів.

Тугу иньшої години
Враз розважуть мрійні сні:
Образ милої людини
Встане нищечком з труни.
Обігрів душу промінь
Її ясного вінця, —
І поллється дружний гомін,
Тхнуть надії без кінця.

П Е Р Е К Л А Д И.

Шильонський в'язень.

ПОЕМА БАЙРОНОВА.

Передьспів.

Довічний духу, ретязом не скутий,
Сьвята свободо, сяюча крізь тьму!
Хто весь як ти любовію натхнутий, —
Там притул твій, у серденьку тому.

Твої сини, забиті у кайдання,
Серед склепів, серед тяжкої мли,
Здобудуть волі жертвою страдання
Країні рідній, — швидче-б здобули!

Слід Бонівара зберегла, Шильоне,
Твоя тюрма, сьвятійша з вітарів...
Нехай же люд по вік той слід хороне, —
Він Бога просить за невинну крів!

* * *

I.

Не від лихих старечих днів
Я весь заслаб, я весь змарнів,
Не жахом, ночі однії,
Що несподівано вража,
Сивини вигнало мої,
Не труд кістки проїв, а ржа :
Я був добичою тюрми,
Кайдани ніс, дізнався тьми,
Що товсто очі заліпля,
Як зникнуть небо та земля ;
Я бачив смерть і смерти ждав
За віру ; батько жизнь віддав
Багаттем спалений, а мла
Його потомки поняла...
Було нас семеро — нема ;
Не сяв день над шістьома :
Загинув, батькови у слід,
Його коханий, певний рід, —
За пересьвідчення лягли
Сини так славно, як жили :
Один — на вражому огні,

Два иньших — зотнуті в борні;
Лиля ся кров братів моїх,
Бо не признали бога їх.

II.

Безлюдний, давній мур Шильон;*)
У підземеллі — сїм кольон —
Готичні, сїрі, камяні. . .
Межи щілину на стїні
Хїба проміннєчко блїдне
По мокрій долівці блисне
І враз заблудить по тюрмі
Болотним огником у тьмі.
В кольонах — ретязи [на це
У кожну вверчено кільце], —
Вони прогризли усього;
Із тіла кволого мого
Отрути по вік не звести,
В могилу клейма понести,
До купи кинуть білий сьвіт,

*) Мур Шильон, де з 1530 року по 1537 мучив ся за віру та любов до рідного краю славетний женевець Бонївар, збудовано на березї озера Леман і з усіх боків оточено водою; темниця, де конав нещасний патриот, видовбана в гранїті; сїм кольон підпирають скалу, що звиса стелею; на одній з тих кольон Байрон бачив кільце, до котрого був прикручений Бонївар, а на долівці, — вибоїну від ніг вязня, що повинний був тупцюватись усі сїм літ свої неволі на одному місци.

Що очи нудить стільки літ...
Останній брат сконав отам,
А я, на втїху злим катам,
Живий манячив з ним уряд;
З тії години згас мій згляд,
І скільки років я волїк —
Вже погубив їх довгий лік.

III:

На ретязи по одному
У підземеллі отому
Прикуті близько ми були,
Та нас залїза розвели,
Що повивали ся круг рук,
І серце краялось від мук.
Було нас тров бранців тїми, —
Ми всі зробились мов не ми...
На милі личенька братів
Я марно глянути хотїв, —
Ступити ретяз не давав,
І брата брат не пізнавав.
Розмова нїншої доби
Нас відхиляла від журби:
Свята надїя новини,
Чи жвавий сьпів старовини, —
І лекше ретязи нести...
Того чуття не зберегти:
Наш гучний голос нїби глух,

Чужим ставав на власний слух;
Розбитий відгук темних стін,
Вже був не тим веселим він,
Що воля кожному дала;
А може й... мрія то була.

IV.

Як старший із братів моїх,
Я підкріпляти мусїв їх,
Щоб духа котрий не згубив,
І всяк по змозі те-ж робив.
Молодший саме... щирий квіт,
Моя журба, мій кращий сьвіт,
Голубоокий, як хіба
Була матусенька люба,
Єдине батькове чуттє,
Він ніс невольницьке життє.
Чи для такого-ж то гнізда
Росла ця пташка молода?
На нього дивлючись, чия
Душа-б не стислась, як моя?
Він сяяв, нїби затишний
Той день погожий та ясний,
Коли я тїшивсь, як гуля
Ще неприборкане вірля, —
Полярний день без ночі сна,
Аж поти літо не мина.
Мов той біляво-сніговий,

Від сонця поприсок живий,
Безплямий образ чистоти, —
Свої вроди-красоти
В тюрмі, в закові він не збув,
Веселий, сьвітлий, як і був.
Конанне братне — не своє —
Те личко слізми обіллє.

V.

З душі так само чарівний,
Але палкий та кремезний,
Середній брат мій був би рад —
До смерти стати в перший ряд,
Мир цілий викликать, лягти, —
А мав кайдани волокти.
Їх брязкіт груди надривав;
Він мовчки серцем остивав;
А там би — черга і моя...
Спасти [таїв надію я]
Ту силу міцно-молоду,
Остатню в милому роду.
За вовком, сарною слідом
Кружив він, — гай для нього — дом...
То скуті ноги, царство мли
Йому найгіршими були.

VI.

Навколо Леман обляга,
До стін Шильона досяга;

Десь хут на тисячу у глиб
Бурхливі хвилі досягли-б;
Та як там прірва-б ні ревла,
Порушить муру не здола...
Стіна та хвиля — мов труна
Гнітила нас тюрма двійна:
Жива могила, пекло тьми —
Були під хвилями тими.
Я чув, як Леман до скали
Швиря зриваючи вали,
Верх огорожи достає,
Над головою сумно бє,
Що дня, що ночі хвилю рве;
А часом буря зареве,
Скалою страшно захита;
Нас не лякала буря та,
Бо смерть відрадою була:
Спокій би серцю принесла.

VII.

Середній брат — мовляв я — гас;
Він умирав, він кидав нас,
Могучим серцем потухав,
Від себе їжу відпихив,
Не ради того, щоб вона
Була сира чи нетривна:
Про те не мали ми турби,

Стрільцями бувши, ні журби.
Нехай замісто молока
Цили ми воду з рівчака,
А хліб той самий їли ми,
Що вязень облива слізми,
Аж відки почали брати
Мовь зьвіра брата-ж волокти
В залізу нору... не того
Нудилось серденько його :
Серед розкішнійших палат
Без гір зачервів би мій брат...
Та що балакати тепер?
Не здужав муки, зник-умер...
В останнє бачив я його
І рвав ся з ретязу мого —
Хоч перед смертю пригорнуть,
Омлілу рученьку ствснуть,
Та марно кидався, марно гриз
Цупкі переплути зеліз,
Увесь знемігся... Підійшли,
Дивлюся — мовчки розкули
І в підземеллі отому
Могилку вигребли йому.
В пісок, де сонечко сия,
Молив покласти трупа я,
Неначе милости прохав, —
Дарма-ж надївнку кохав :
Зареготали ся в одвіт...
Його не винесуть на сьвіт,

Не дасть спокою смерть сама,
Як перш давити ме тюрма.
Нехай безумє то було, —
Воно мій мозок поняло :
Любимий... він... кладуть у млї ;
Швирнули мокрої землі,
Поверх — кайдани зайві, — так
Шанують тільки розбишак.

VIII.

А той... коханне наше, цвіт,
Утїха батька з перших лїт,
Краса, квіточок польовий,
Малюнок матери живий,
Що муки вянуци долїв,
За кого надто я болїв,
За ради кого нїс життє,
Будивши в йому почуттє,
Щоб лекше горе зміг тягти,
Для волї серце зберегти,
У кому бивсь колишній дух,
Кого не кидав довго рух, —
І він погнувся, відцвіта,
Неначе квітонька ота...
Не гірко ж, Боже! Смерть ішла
Страшна, якою б нї була...
Я бачив збитого борця

В годину смертного кінця ;
Пловець — пригадую — вмирав,
Зі смертю п'яв ся — не здолав ;
Зазнав я грішника, що чах :
Нестямле блискало в очах...
А тут був иньший жах : журба —
Тиха, покїрна та слаба...
Марніла знищечку краса ;
Так сумно іноді згаса
Веселки промїнь чарівний...
Як завжди добрий, привїтний,
Він догасав на дні тюрми,
Болївши тільки за людьми ;
Темницю зглядом озаряв ;
Нїкого він не докоряв, —
Сам був докорою труні ;
Хоча б сльозинка... кращі дні
Згада, надїю зворухне,
Менї надїю ту натхне :
Підтятий гїршою з утрат,
Бо мовк і я не менш, як брат...
Зїтханне вирветь ся в тиші
Із наболїлої душі ;
Все рїдше, тихше... затиха...
Я дух притаїв — не зїтха...
Невже ? Почуттю я не няв ;
Ляк навїсний мене поняв ..
Покликать ?... Нїби відгукнувсь...
Несамовито я рванувсь
З цупкого ретязу мого,

Розтявши на двоє його;
До брата кинув ся — нема;
Конав я сам; нависла тьма,
Та стїни дихали старі
По чорній заклятій норі.
І от останню звязь оту,
Що говорила про мету,
Єднала з рідними всіма,
Порвала на віки тюрма:
Один мій брат лежав у млі,
А другий стинув на землі,
За мертву руку взяв ся я,
Але схолонула й моя...
Не стало сил, я пав у мить;
Лиш чув, що серденько щемить...
Знести ту муку, те чуття,
Що вже не буде вороття
Йому, що так кохали ми,
Що став на очу прахом тьми.,
Як передужав, як не вмер —
І сам не вимовлю тепер...
Без ради, без надій, а жив;
Не віра, — руки б наложив.

ІХ.

Що далі... марно споминав;
Не знаю добре і не знав;
Я задихав ся; мертва мла
На очі тяжко налягла;

Усе мінилось; я марнів,
Серед каміння камянів,
Не чув, не думав... так бува
Туманом скелю окрива.
Скрізь морок вис; а се у слід
Неначе сьвіт білів і блід;
Ні муру сьвітлечко блідне,
Від давна зорови нудне,
Ні день, ні ніч, ні блиск, ні мла...
То — тьма без темряви була,
І неосяжна, і густа,
І нерухома, і пуста,
Ні зір, ні неба, ні землі,
Ні часу, близу, ні далі,
Ні руху, зміни, ні добра,
Ні тиші тихої, ні зла,
Ні відпочинку, ні буття,
Ні смерти навіть, ні життя...
Безкрає горе скрізь саме —
Сліпе, стояче та німе.

Х.

Немов учули ся пташки...
Але ж мінї і не втямки,
Що то — зівязниця моя,
Котру розглядїв згодом я,
Милїйш над котру не бува,
То змовкне враз, то засьпіва.
Я весь ожив, я стрепенувсь;
Мій ум зворушений прочнувсь;

Все те-ж, і стїни, як були,
Над головою налягли;
Від сонця одлисок крізь щіль
З гори проблимує, й відтїль
Менї висьпівує вона,
Моя пташиночка ясна,
Моя утїшниця в журбі,
Стуливши крильця голубі.
Чого в тій піснї не було;
Чим серце знову не жило?
Моя сьпівачко! Певно — ти,
Зазнавши туги-самоти,
Шукала друга і знайшла,
Любов, відряду принесла
В оцю покинуту тюрму,
Як не було вже більш кому...
Розбивши клїтоньку свою,
Чи бувши вільною в гаю,
Ти залетїла, — не тобі
Конать в нерівній боротьбі;
Хїба-б із раю ти прийшла...
Бо я гадав, що то була
Прихильна братова душа;
З могили пташкою втїша, —
Помислив — Господи прости...
Сьміявсь і плакав я, а ти...
Ти, мрію рушивши, знялась,
В повітря пурхнула, звилась...
Немруща, — чи знялась би-ж та,
Щоб я, у двоє сирота,

Отут на віки самотні
Остав ся труном у труні,
Один, — хмариночка одпа,
Що в небі іноді зрина,
Як небо ясне, а земля
Чарує, манить, привабля.

ХІ.

Аж ось полекшало життє ;
Немов прокинулось чуттє
В душі тюремників моїх
На вдивовижу : серцю їх
Кайдани, смерть за гич були ...
Вони мене не прикули ;
З шматком зеліза на руках,
Я став тинятись по кутках,
Вгорі побуду, вниз бреду,
Стовши очима обведу ;
На місце, де лягли брати,
Боявсь єдино я зійти,
Розбитим серденьком німів,
Почуття вимовить не сьмів,
Що мій ступінь небережкий
Зворушать їх спокій тяжкий :
Я весь холол, долівши страх,
Що осквернив би чистий прах.

ХІІ.

Прорив я стежечку в стїні ;
Тїкати не сніло ся менї :

Кого любив — нема, лягли ;
Тюрма чи сьвіт — одно були ;
Нїде нїкого — вимер рід,
Нї друга в горі — зник і слід...
І я був радий, що нема :
Нудьга звела-б мене з ума.
Я до віконечка поліз —
Ізза решотяних зелїз
Ще раз поглянути на сьвіт
Та горам кинути привіт.

ХІІІ.

Я бачив їх: вони все-ж ті, —
Не то, що я... на висотї,
Як і колись, білів ся сніг
Із поконвіку — тільки лїг ;
Я вбачив озеро внизу,
Що хвилювало поблизу,
Широке, довге — все як в ;
Он — синя Рона в беріг бє,
Струмці вигукують, рвучи
Помежи скелями куці ;
Біліє башта городська ;
Байдак геть парусом мелька ;
Там усьміхав ся острівець
З тройком зелених деревець —
Такі тоненькі та прямі ;
Не більше долівки в тюрмі
Він здавсь тоді міні навшир, —

Один одним посеред хвиль.
З узгірря вітер повівав,
Легенько бризками зривав;
Квіточки пахли молоді;
Гуляла рибонька в воді;
Орел за хмарами витав,
Неначе вперше так літав.
І стало жаль мінї до сліз
Моїх покинутих зелїз...
Від сьвітла швидче!... Прежня мла
На серце камінем лягла.
Так несподївано бува
Труна людину закрива,
Що певні ми були спасти...
Хоч зір спочинок мав найти.

XIV.

Чи день, чи місяць був, чи рік —
Я забував допевний лік,
Не мав надїї, що зрону
З очий залеглу порошню.
Аж чую — люди увійшли;
До мене — волю принесли...
Я не питав — куди, — давно
Про мене стало все одно, —
Розпуку вивчивсь я любить.
Година ретязи розбить,
Тюрми позбутись.. а вона,
Моя домівка і труна,

Мені оселею була,
Де стільки літ душа жила...
Мене відірвуть від кутка,
Де був я другом павука,
На мишеняток позирав,
Що промінь бавитись збирав...
Хіба-ж у мене менш чуття?
До купи ми несли життя;
Я був владикою між їх;
Убити — стало-б сил моїх;
Аж ні: закинуті в нору,
Ми жить привикли у миру.
Тягучі ретязи тюрми
[Так час панує над людьми],
Я щирим жалем спомянув,
На волю вийшов і зітхнув.

З а м о к А л ь в а.

ПОВІСТЬ БАЙРОНОВА.

По небу місяць проплива,
Сріблиться беріг Льори;
Туман хімерно окрива
Серпанком чорним гори.
Замовкло все; окіл дріма:
Притихли шумві бої;
В палацах Альви задарма
Висять останки зброї.

А скільки раз, годин нічних,
Зза хмар лилось осянне
На згубні вістря спис сталєних
Та лицарське убраннє,
Як занежавши лад та мир,
Заради мсти, батави
З усюд неслись на хижий пир,
Щоб там здобути слави:

А скільки раз з оцих скелин,
Осьвячених на віки,
Героїв зборотих на згин
Провадив меч владики!
Сумнїйш над мручими лило
Свій блискіт сьвітло ночі!
Хололо змучене чоло,
Стулялись важко очи.

Останній миг хоробреці
На сьвіт взирали милий,
Останній миг живі мерці
Витали місяць білий:
Вони кохали — він давав
Сутїнок серед саду,
Вони конали — він ставав
За тугу і відраду.

Булої слави згинув слїд;
Час вдарив над тираном, --
І замок Альва, храм побїд,
Навкруг поріс буряном.
Не чуть грїмких, принадних лїр;
Де ви, бойці пригожі?

Один голодний тільки звір
Блука край огорожі.

Ну, чом би лаврів не нести
Героям у могилу?

Вінки, шеломи та щити
Марнують серед пилу.

В них прикукубулась сова,
Самотний вітер вив...

Буяє по стѣпу трава;
Свиня лан боїщ рив

От людська славонька!... Привіт,
Наш Альво стародавний!

Поважно кинув Божий сьвіт
Твій володарник славний.

Могучий рід його погас,
Що завдавав всім жаху;

Оружжя брязкіт, як під час,
Більш не прокине страху.

Що раз, як небо запала,

Постеляться тумани,

Шугне блискавиці стріла,

Збушують океани. —

Підземний голос загука,

Твої зворушить стіни,

Неначе стогін мертвяка,

Чи завід хуртовини?

Оскаре! Щит твій мідяний

Воює нині з громом;

В повітрі гук його сумний

Проноситься над домом.

Колише буря твій шелом,
Серед стіни забутий,
Мов ніччю темною — крилом
Орлячим обвинутий.

Греміли учти та пири:
Бог дарував Оскара;
Огонь здіймав ся до гори,*)
Мов полумя пожара.
Господар Альви сьвяткував
Серед гуртів дружини,
Кобзар обраннійший сьпівав
Про боєві години.

Ловці шатнули по гаях,
Дались на полювання;
Ріг, завжди чуваний в боях,
Скликав до воювання.
Раділи звукови тому,
Буцїм дівочій мові...
Хто не зазнав її, кому
Не стала до любови?

„Хай Бог щастить тобі, хлопя,
Щоб зріс бояк правдивий,
Меткий та сьміливий, як я, —
Молився Анґус сивий:
Щоб нетремтяче мчався в сїч
Напроти супостата!
Оскарів спис, Оскарів меч
Щоб славили дівчата!“

*) Під час бенкетів Британці палили дуба.

Минав рік, бенкети знов:
У Анґуса — два сини;
І голос лір, і шум розмов
Шанують ті родини.
Зростають; спис дали до рук —
Зьвір дикий разом гине;
До гурту хоплять ся за лук —
Хто стрілку краще кине?

Уже з героями по-пліч
Вони летять на валку;
Їх смертоносний, гострий меч
Привик рубати змалку.
Хто перший ворога зітнув,
Якого краю діти?
То — рід Моренів полинув,
То -- Анґусові квіти!

Цьвіте Оскарове чоло,
Людняють риси милі;
Чорнійш, як ворона крило,
Волосся вються хвилі.
Недбайно вітер розвівав
Куделю над Алляном.
Оскар мов місяць красував,
Аллян глядів туманом.

Оскар хоробрим народивсь,
Задав ся хлопець щирий;
Аллян одно собі нудивсь
І був до пімсти схилий.
Оскар не вийнявся хистким,
Щоб иньшого вдавати;

Аллян зріс знову не таким,
А заздрість зник ховати.

Осяє зоря небеса —
Рожевисто-червона;
Так осявала всіх краса
Цариці Сутіантона,
Не один слав їй старостів.
Та з гарбузом остав ся;
Оскар дружитись захотів,
Бо палко закохався.

Маєтки враз з царским вінцем
Вона несла в придане;
І батько згодився з кінцем, —
Шаноба всіх нас мане
Його ласкавила рідня
З коліном Гленнальвона,
І думка нишком осїня
Трон прилучить до трона.

На прочуд грають кобзарі,
Кипить шпарке весілля;
З усюд зібралися старі;
Скрізь розкіш та призвілля...
Лунають весело пісні,
Палає дуб столітний;
І з рук до рук серед гульні
Йде кухоль заповітний.

У шатне вдягнуті усі;
Враз гості прибувають;
Ні з чим не зрівнані в красі,
Дівчатонька сьпівають.

Чудовно серце ожива,
Всі пють годину щасну,
І Мора нищечком хова
Утіху передчасну.

Та де-ж Оскар? І день згаса,
Сутінки полилися...

А він і досі десь гаса...

Вернися, швидч вернися!

Прорізавсь місяць крізь туман,

Згустіли оболоки,

Ані Оскар, ані Аллян

Не повернулись доки.

Аж ось Аллян і на поріг,

Сідає мовчазливо;

До його батько з усіх ніг,

Питає боязливо:

— „Де мій Оскар? Де ви були?“

— „Та кабанів ганяли

І розійшлись середи мли —

Нас нетри роз'єднали!

Кругом реве гроза лиха,

А він подався в гори.

Що дужч чарують жениха,

Аніж кохання Мори...“

Ридає батько розпучний:

— „Що здибало Оскара?

Вернись, мій любий, мій ясний, —

Нам не знести удара.

Скорійш найдіть його, скорійш,

Товариші слухняні!

В моєму серці — гострий ніж,
Сумує Мора зраня.
Шукай, Алляночку, його,
Оглянь усю кружину...
Віддайте голуба мого,
Верніть міні дитину!“

Заворушили ся кругом.

— „Оскарє!“ — тільки й мови.

У пуці кинулись бігом,

Гукають звіролови.

— „Оскарє!“ — нетри загули;

— „Оскарє!“ — вторють хвилі,

І знов замовкли серед мли,

І знов вітри завили.

За ніччю ранок настає,

Зливає чорна хмара;

Минають дні; та де-ж він є?

Як перш нема Оскара.

Нераз оплаче молода

Весілле нещасливе;

Даремно Анґус дожида,

Рвучи волоссе сиве.

— „Оскарє мій, моє чуттє,

Мій тенію коханий!

Не вже-ж ти закінчив життє,

Знайшовши гріб доранній?

Чи вже-ж убийника твого

Земля держати може?

О, покажіть міні його;

О, викрий його, Боже!

„Тебе десь кинула злоба
Без похорону навіть,
І звіру хижого юрба
Свій помин лютий править.
А може гадина в кістках
Уже шука оселі,
І проти місяця твій прах
Полискує на скелі.

Не серед бою ти поліг,
А згинув від паскуди,
Що потаємно підстеріг
Та ніж загнав у груди.
Як саме скоїлось і де;
Чиї оплачуть очи;
Хто до могили припаде,
Хто прийде опівночі?

Озвись, Оскаре, де ти є;
Чи справді сплющив зори?
Чи праве серденько мов,
Що Богу шле докори?
Ти вмер, надівенько моя,
Єдина осолода...

Нехай же разом вмру і я, —
То — краща нагорода!“

Даремно ремствують уста;
Нема йому розваги,
Ні на що в світі не зверта
Ніякої уваги.
Ніщо його не веселить,
Усе йому байдуже:

Одно по синовш квилить,
Безперестáнно туже.*)

„Оскар живий“ — на ум спада,
Поманить думка стиха;
І знову - - „згинув навсегда, —
По вік не збутись лиха!“
Як заблищать серед имли
І стухнуть ясні зорі, —
Так сум з відрадою були
На Анґусовім чолї.

Минає день, минає два,
Мина за ранком ранок;
Безвісну будучність вкрива
Тамности серпанок.
Перевернув ся цілий рік, —
Як перш нема звороту;
І час, найкращий людський лїк,
Гамув всїм турботу.

Остався в Анґуса Аллян,
Що захистить у горі...
Любов [такий її талан]
Прокинула ся в Морі:
Привабив иньший чарівник
Те серденько дївоче...
Оскар на віки вічні зник, —
Душа кохати хоче.

Чи вже-ж даремно вік губить
Вона в журбі повинна;

*) туже = тужить.

Чому не сьміє знов любить ?
Звелась немов причинна.
Оскар живий? — То все це є
Однісїнька омана...
Кохало серденько моє, —
Кохати ме Алляна!

„Хоч рік ще, дітоньки, пождіть ;
А там — на вашу волю...
Оскар повернеться — глядіть...
Не завдавайте болю !
Перейде рік... ну, що-ж... нехай
Аллян пригорне любу...
А доти, сину, занехай...
Не буде... йдіть до шлюбу!“

Рік перекинувсь. Тїнь нічна
Вкриває лїс і гори...
Прийшла годинонька слухна
Для юнака та Мори.
Пишнійш сьвітило золоте
Засяло у блакитї...
Кохання в зорах їх цьвіте,
Ім гарне все на сьвітї.
На прочуд грають кобзарї,
Кипить шпарке весїлле :
З усюд зібралися старї, —
Скрїзь розкіш та призвілле.
Лунають весело піснї,
Палає дуб столїтній ;
І з рук до рук серед гульні
Йде кухоль заповітний.

У шатне вдягнуті усї;
Враз гості прибувають;
Нї з чим незрівнані в красї,
Дівчатонька сьпївають.
Всяк горе прошле забува,
Всї пють годину щасну...
І Мора нищечком хова
Утїху передчасну.

Хто ж незнайомиць журний цей,
Що завдає всїм ляку?
Огонь аж сиплеться з очий,
Мов блискавка крізь мраку.
Нїхто не відає... Страшний,
Похмурий та безмовний,
І сїв, війшовши, самотний,
Тяжкої думи повний.

Хрестом на себе повязав
Плащ чорний та широкий,
Перо червоне нанизав
На свій шолом високий.
Його слова гули мов грім
У непогідну пору;
Землі мов не було під ним,
Чи не торкався долу.

Вже північ глянула в вікно;
Не затихають гуки;
Шумує в кухликах вино,
З рук переходить в руки.
Витають щастем молодих,
Сьпївають славу Мори;

Зичливо сьвітять ся до них
Гостий веселих зори.
Гість дивовижний спалахнув,
Заговорив раптово...
Бодай один тобі гукнув,
Або закинув слово.
Враз перервавсь загальний сьміх,
Весільні стихли зики;
Ляк навісний окрив усіх
Від Мори до владики.

— „Певнійші, діду, друзяки,
Мов зорі круг тумана,
Тебе витають залюбки
Та славлять шлюб Алляна.
І я пив, бачите, ось те,
Нехай здоровий буде!
Є друг у мене... чи пете
За нього, добрі люде?“

Скажи, господарю, чому
Не виджу я Оскара
В бучному бенкетї цьому;
Де Мори справжня пара?
Чому ні один не згада,
Де ділась Альви слава;
Чому край батька не сїда
Його ручиця права?“

— „Оскар де?“ — Антус відріка,
Враз пригадавши сина, —
І в кухоль золотий стїка
З очий гірка сльозина...

— „Оскар? — Давно вже як нема;
Де він — Бог знав, друже...
Усе не йде міні з ума,
Даремно серце туже...“

— „То він забув тебе один? —

Глузливо гість спитався:
Бо може й не вмирав твій син,
А тільки не вертався?...
І марно плачеш ти що дня
Про мертвяка живого;
Не кращ було-б... тепер гульня...
Нам випити й за його?

Гей, сип у кухоль свій вина,
Хай ходить з рук на руки;
Всяк, хто Оскара спомина,
А не забув з розлуки,
Нехай до купи з нами пє, —
Всі випють — уповаю...
Оскарю, серденько мов,
За тебе випиваю!“

Пє Антус зрушений за ним,
В душі ласкавши мару;
І все покрилось голосним:
„За тебе, наш Оскарє!“

— „Так, мій синочок ще не вмер? —
Старий зрадїв без міри:
Він прийде зараз... ось тепер...
Я все не трачу віри!“

„Та що-ж Аллян з другими враз
Не припива до мене;

На чолї остраху вираз,
Нестямлїннє шалене ?
Чого тремтить його рука,
Як нагадали брата ?
Жизнь друга може більш тяжка
Йому, а нїж утрата ?

Чого жахнув ся ти вси,
Поблїд з переполоху ?“
Збігає відлисок краси,
Вид хмариться потроху.
Холодний піт його пройма,
Затїпавсь весь плечима,
Що хоче пити... сил нема...
Мана перед очима.

— „Чому не випеш, як от ми,
Не виявиш, Алляне,
Свого чуття перед гїстьми ?
Твій ляк усїх обмане.*)
Шанобу справить бачу рад
Ти над братернїм прахом ;
Але не радістю твій згляд
Поблискує, а страхом...“

Аллян силкується, до губ
Підносить кухоль звільна...
Притис до зуба щільно зуб,
Напнула тьма могильна.
— „За тебе пю, — від сили зміг :
Коханий мій Оскаре !“

*) обмане = обманить.

І кухоль виприснув до ніг,
Неначе від удару.

— „Я чую голос твій гідкий,
Убийнику безбожний:“

Скрізь розкотився стон тяжкий,
Стон, гровови тотожний.

— „То мій убийник?“ — загуло
По всіх кутках оселі, —
І враз будинок затрясло
З підвалин аж до стелі.

Огні блискучі згасли вмиг,

Як загукало громом;

Ніхто доглянути не міг,

Що з гостем незнакомим.

Якась примара мовчазна

Зросла на його місті:

Висіли шмаття полотна,

Широкі та багристі.

З поли висовувався меч,

Кинджал та ріг при мечі,

З шелома пера наче ніч

Чорніли аж по плечі.

Без краю серце защемить

Від рани, що на грудях;

Поблідле личко; зір у мить

Закаменів на людях.

Витає Анґуса сумним,

Холодним зирком тїни

Новий незнанець, перед ним

Упавши на колїна.

Глядять — аж визьвіврився він,
Зумілому Алляну,
Що вже прочув свій смертний скін,
Показує на рану.

Громи над замком з висоти
Загуркотіли знову,
На стінах зброї та щити
Знов повели розмову.
Тінь невідома та страшна,
Уся повита млою,
Зперед очий кудись злина
Кометою швидкою.

Всіх як оціпило; ніхто
Не двигнувсь, скутий страхом...
Хто-ж, чи не Анґус часом, хто
Простяг ся долі прахом?
Нї, то не Анґус опочив,
Щоб край знайти знегодї, —
Аллян життє своє скінчив...
Повеселився — годї...

Нїхто з людей не поховав
Убитого Оскара;
Над трупом вітер завивав
В долині Глентонара.
Не серед бою він здобув
Славетної могили,
А зрадно знівечений був, —
На братні лучив стріли.

Мов квітку літньої доби,
Коханця боїщ стято;

— Нема надгробника: хоть би
Де почивав знато.
Вода досьвідчика вмелá.
Знов явлена примара
Страшною тїнею була
Покійного Оскара.

Минули щасні дні твої,
Голубко наша Моро!
Замервлі думоньки свої
Не відживити скоро.
Конай, журись у самотї,
Поки конати сила;
Глянь на шпилі, — в тому гуртї
Аллянова могила.

Хто з кобзарів розкаже все
Про люту смерть Оскара,
Або вікам перенесе,
Як сталась гідна кара?
Хто душогубцеви проща?
Хто з рицарів сьпівництва
Вінком геройским уквітча
Події зlodійництва?

Порвїться струни віщих лїр,
Загинь сьпівцева славо!
Серед землі добро та мир
Вік жити мають право!
Даремно зlodій жалю жде
Від кобзаря та люду, —
На його голову паде
Всесьвітній проклін суду!

В о д о в о з о в.

I.

Сон глухий як і перше триватиме ;

Прожили ми житє за пори...

Та хто віри не стратив, богатиме :

Обдури, хоть на час обдури !

Небо все вкрите чорними хмарами...

Боже, скільки насунуло мли !

Байдуже нам... Природними чарами

Та надїями нас обдури !

Ось людина, задавлена долею,

Сидить в темряві гірше мари...

Сьвітлом розуму, гордою волею

Хоть на хвилечку нас обдури !

Що всі взірці художництва красного,

Як не плід шанолубної гри ?

Та хоть іскрою жару негасного,

Блиском генїя нас обдури !

Любов стала безглуздою казкою ;

Та від нас ти її не бери :

Привітанєм сердешним та ласкою

Обдури, хоть на час обдури !

II.

Ще живий наш гуртець,

Груди повні любови...

Проти тьми ж навпростець !

Годї жмурити брови !

Приглядаймось пильніш,
Де той огничок світить,
Що по ньому певніш
Шлях мандрівцеві мітить.

От-от сонце блисне,
Зоря ранішна згодом
Ніч густу розжене
Над бездольним народом.

Мисль росте з корінця,
Запанує помалку...
За звершеність кінця
Здіймім сміливо чарку!

Щ е р б и н а.

Невеликі літа,
А вже я постарів;
Душа не пригріта,
Очи сум охмаряв.

То спека, то стужа...
Сіяв — не вродило...
Мисль якось не здужа
Перелитись в діло.

Посеред чужого
Я зростав народу,
Привикав до всього,
Нівечив природу.

Більше не здолаю —
Ні заснуть, ні битись,
Ні клясти до краю,
Ні як слід молитись.

ГУБЕР. Новгород.

Життя прошуміло,
Вмер за гуком гук;
Віче заніміло
Від нелюдських рук.

Новгород великий,
Буйний в боротьбі,
Став мов безязикий,
Опочив в журбі.

Всі опанувані,
Всюди власть ярма;
Пусто на майдані,
Віча більш нема.

Лицарство побили,
Злото розмели.
Вільний край згубили,
Вільний дзвін стягли.

Серце б защеміло:
Спить все навкруги...

Тільки Волхов сьміло
Плеще в береги;

Аж запінивсь кровю,
Кличе до борні
І сьпіва з любовю
Про славетні дні.

Подорожні люди
Спиняться над ним,
І забюються груди
Спомином сумним.

КОЗЛОВ. Туга за рідним краєм.

Нужусь та серцем замираю,
Тебе згадавши, рідний краю,
Де жизнь цвіла!
Хто дуж як я кохав та марив?
Будь, люба земле, повна чарів,
Як перш була!

Все сниться: сестронька маленька
Перед огнем, та я, та ненька,
У пізній час;
Пісні та сьмішки до півночи;
В матусі радо сяють очи,
Пригорне нас.

Ставок синіє з очеретом ;
А я блукаю під наметом
Вербиць рясних ;
Лебедик хлюпнеться і вирне ;
Блисне проміннячко вечірне
Між хвиль ясних.

Хатина тут неподалечку,
Гістливий захисток змалечку, —
Так манить він...
Дзвіниця мріє трохи збоку ;
І чуть міні, як ніч глибоку
Зрушає дзвін.

Коли ж побачу я вас знову —
Садочок, поле та діброву ;
Коли здалік
Знов повернусь під сільську стріху,
В оту країну — милу, тиху,
Сьвяту повік ?

П у ш к и н.

Ворон ворона вита,
Ворон ворона пита :
— Де б нам, брате, підживитись ?
Треба б краще роздивитись.... —
Ворон ворону на це :
— Добре буде в нас мясце ;

В чистім полі під вербою
Полїг велит головою. —

М е й.

Меж немає цікавості збудженій,
Нема краю болїнню кромїшному,
Не скінчиться і шлях мїй натружений...
Поможи мїні, Господи, грїшному!

Д о б р о л ю б о в.

Ми зазмагались непомїтно,
Розмова бурно потекла;
Ти, усьміхаючись привїтно,
До нас твм часом нїдїйшла.

Все враз затихло, — з уст нї пари:
Нїхто почати не хотїв..
Я мислив: що то дїють чари!
Гадав: се ангел пролетїв!

Д а в и д о в.

Я тямлю — так пильно
Глибокий мїй зїр

Мов промін блискучий пронизував бір,
І луки, і степ скільки вільно.

Та що не мина?
Де очі — зірницї?
Я виплакав їх серед ночі без сна
По милій моїй чарівницї!

М и н а є в.

I.

Зимою крізь мерзле віконце
Красавиця сумно шептала:
— Як хмуρο проблумує сонце;
Пошвидче б весна розцвітала!
 Нетяга конає в хоробі..
 Де сила, чим молодість стала?
 До ліжка прикутий, а пробі:
 Пошвидче б весна розцвітала!
Справдилось їх любе благає,
Обох їх весна вдоволила:
Голубці — квітки та коханє,
Нетязї — квітки та могила.

II.

Працюй, доки сила;
Труд — твоя відрада!

Любка моя мила,
Чи ти ж праці рада?

Злоба, заздрість, голод,
Жалї та скорботи, —
О такий то солод
З чесної роботи.

Ти, голубко, хора,
Затулила очі;
Я ж не сплю, як вчора,
Сиджу дні і ночі.

Над жмутком паперів,
Мов би роблю діло...
Мозок, що химерив,
Зкостенїв безсило.

Слабі мої груди
Стогнуть злїще й злїще,
Та ми вбогі люди,
Щоб лягти й міні ще.

Лїг би таки може
З тяжкої утоми,
Таж хвороба — Боже —
Спочивок сїроми.

Так нужда задавить,
Жде, щоб покарати...
Нема права навіть
Часом захворати.

Л и х а ч о в.

— „Розпни Його, розпни! Вараві дай сво-
[боду!“

Кричали натовпом, і натовпу в догоду
Лили катюги неповинну кров
Того, хто людям ніс і прощу і любов.
За грішний мир колись Христос пішов на
Приймались зерна світлої науки, [муки;
І той, кого ганебно розпяли,
Діждавсь від нас молитви і хвали.
Та потай ми ті-ж самі фарисеї:
Зпід дрібязків брудних зажеврять ідеї
Життя нового нам, то ми, як вівці, в ляк,
Усі збентежені, на жахляку жахляк;
А прогремить над нами голос ненароком,
Піднятий сьміливим учителем-пророком, —
Всі засичать, згвалтують навкруги;
До гурту зійдуться приятелі-враги...
Гей, швидко прикру мисль ми взуємо в
[кайдани;
Варав... ми раді їх в самісїнькі гетьмани,
В той час лихий нам байдуже про них:
Лякає істина та зоря днів яєних!

Б и к о в.

* * *

Годі, друже, не хмурь свого личенька!
Хіба втіхи не знайдеш собі,

Що темніш від зимової ніченьки
Ти мовчиш та конаєш в журбі?

Вся поблїдла, вся стала спотворена,
В твоїх вічках примерла жага, —
І почнулась ниць чолом ти, зморена,
Як от квітка підтята ляга.

З перших кроків пригодами зрушена,
Не зазнавши передше грози,
Жереб свій ти клянеш, змалодушена. —
Сил немає здержати сльози.

Де ж твоя горда воля подїлася,
Де завзяте боротись зі злом?
Невже віра палка загубилася.
Що ти здатна пійти на пролом?

На шляху, що легким тобі марився,
Ти спіткнулась всього тільки раз, —
А вже погляд твій густо захмарився,
Ти тікаєш життєвих образ.

Дрібні смутки перейдуть туманами...
Так чого ж твій стяг падає з рук?
Внхваляєшся власними ранами,
Мов би другі не відали мук.

Сни облудні розкрилися зорови,
Промінь долі не довго сїяв;
За найсвятші болїння та пориви
Дикий натовп тебе осьміяв...

Будь же певна до діла немручого,
Заховай лишень смутки, — чи бач:
Скільки горя скрізь злого, пекучого?
Ти за нього турбуйся і плач!

П о л о н ь с к и й .

* * *

Хто пак вона? Не дружина, не любовька,
Не голубятко моє...
Що ж її доленька хмура, пекельницька,
Спати всю ніч не дає?

Не дає спати міні, бо все мариться
Молодість сьвітла в тюрмі;
Бачу склепінє, віконче з залізами,
Ліжко в задушливій тьмі.

З ліжка зорять сухі вічка запалені,
Думка потиху згаса,
З ліжка до долу чорнійше від ніченьки
Повна спадає коса.

Не ворухнуться ні губи, ні рученьки
В неї на грудях худих,
Слабо до серця, без ляку притулені,
І без надій молодих.

Хто пак вона? Не дружина, не любовька,
Не голубятко моє...
Що ж її образ — журливий, помучений,
Спати всю ніч не дає?

М а р т о в.

* * *

I.

Нічого ждати; потрачена сила,
Досьвіду путами зборкані крила,
Що не збулося, тому вже не збудеться;
Час відпочити, на віки забудеться.
Нащо громаді журливі пісні?
Зойки бездольців щасливим сьмішні...
Розум, могила краснішої мрії,
В серці загасить останні надії,
Душу обвіють жорстокі морози...
Дальші проводини — вбільшені сльози...
Хіба що впитися знову дурманом,
Знову зробитись без просипу п'яним?
Може знов сьмілої пісні утну,
Може розважу дитину дурну.

II.

Але нема бажанням молодим
Ні забуття довічного, ні краю;

Загинуть враз, розсиплються як дим, —
І знову чуєш їх безумну зграю.
Набридло нам ганятися дарма
За марами, набридло дурно жити,
Непрохано боліти за всіма,
Непрохано сьміятись, чи тужити.
Не легше ж пак було б померти враз,
Пожара грізним полумем спалати?
Як тяжко по серед дрібних образ
Бог знає доки чадно дотлівати,
Мов каганець, забутий серед хати!

— — — — —
* * *
* * *

Аж до ранку проплакав я, друже :
Міні снилось, що ти ожила,
Коли в серденьку стало байдуже,
А гаряча любов одійшла.
Цілий день моє серденько туже,
Спогадавши, що ти полягла,
Коли в йому наново, мій друже,
Серед ночі любов ожила.

— — — — —
А п у х т и н .

Я люблю тебе так через те,
Що на других ти мало похожа,
Що душа твоя щира цвіте
Межи нами, мов квітонька гожа.

Що ти здатна жите зрозуміть,
Спочувати в борні чоловіку,
Що в тобі спостеріг я за мить
Риску иньшого кращого віку.

Я люблю тебе так через те,
Що гидуєш ти словом мертвячим,
Що в тобі самостійність росте,
Що вселюдским хворавш ти плачем.

Що палке чисте серце твоє
Сходить кровю за брата, що тільки
Затиша тяжке горе моє
Від твоєї одної ухмилки!

Боровиковский.

Вилізай, поки мога ще, з твані,
Поки волос не влитель сріблом...
В інваліди ти трапив зарані,
Не побившись і разу зі злом.

Сорок літ набіжить незабаром,
Наче молот на груди паде:
— Де юнацтво поділося з жаром;
Де завзяте твоє молоде? —

Перед совістю станеш своєю
Оправляйтесь не зручніш того,
Як провинник дрібний пред судєю
Та боліти з позору свого.

Все на світі почнеш проклинати,
І покотяться сльози тужні,
Як згадаєш колишні втрати...
Але жалі ті будуть сьмішні!

М. Михайлов.

Коли літ похмурих стужа
Так дмухнула над тобою,
Що душа твоя байдужа
До кохання й до бою;

Коли рухів нових хвилі
Мають сон твій турбовати;
Спать захочеш... то в могилі
Найміцнійше буде спати.

Враз затихнуть життя гуки,
Відпочинуть хворі кости, —
Не зрушатимуть їх муки
Ні безсонниці, ні злости.

Ж а д о в с к а.

Як ні тяжко, кажуть люди:
Легше стане чоловікови;
Саме добре відусюди
До послуги прийде вікови.

Та нам певно не діждатись
Отиї доби щасливої;
Досить буде не цуратись
Хоч надії терпеливої:

Що не нам, борцям сучасним,
Не нам, взятим домовиною,
Вона сьвіне ранком ясным,
Після ночі блисне дниною!

А в тім хто зна, як складеться?
Їде сьвіт стопою скорою,
То й нам вбачить доведеться
Новий час з новою зорею.

П л е щ е в.

Любо пестріються в полі квіточки,
Їх поживляє що — ночі роса,
Ранок ясний розтуляє віночки,
Тепле вітанєчко шлють небеса.

Жвавий метеличок, пчілка працівна,
Вітер... до всіх розмовляють вони;
Пестить їх веснонька — щедра, чарівна;
Милі їм рідні просторі лани.

Глянули раз: за віконцем ґратчастим
Нудиться тяжко, хирлявіє квіт:
Зріс він без сонця — одинцем нещасним
В стїнах сумних, сиротою з сиріт.

Всі жалкувати за ним вони стали,
Кликати брата до себе в журбі:
— Мабуть для тебе ще дні не сьвітали...
Кидай темницю — загибель тобі!

— Ні, відповів він: хоч весело в полі,
Хоч прибірає вас пишно весна,
Та не бажаю я вашої долі,
Та не покину тихого вікна.

Хай краса ваша на прочуд розквітла
Вабить обранців щасливих, брати:
Я ж... хто не бачить ні волі, ні сьвітла,
Буду для того отута цьвісти.

З мене єдина бо в'язневи втіха,
Що звеселяє самітний куток:
Гляне бездолець — і згадує з тиха
Роскіш питомих квіток.

Веневітінов.

* * *

— Чого, Парасю, ти блідна?
— Ох, ньенько! Домовий триклятий
Мене все кликав до вікна,
Весь чорний, мов ведмідь кудлатий,
Ус висипався по губі...
Вже вік не здибаю такого. —

— Перехрестися : чи тобі,
Мій сьвіте, бачить домового ?

— Чого, Парасю, не заснеш ?

— Якась примара, ненько, бродить ;

Що покладешся, що здрімнеш, —

Вона підступе, не відходить,

Одно шепоче : відчини !

— Ти що ж відмовила ? — Нічого...

— Шкода вигадувати сні

Та уявляти домового ! —

— Чого, Парасю, ти в журбі ?

Сьогодні знов не спочивала ?

— Та ні : ввижається тобі ! —

— Кажи лиш . . . всю ніч нудьгувала,

Зхоплюлась двери відчинять...

Чи не злякалася лихого ?

— Не хочеш, ненька, віри нять :

Я більш не чула домового ! —

Я к у б о в и ч.

I.

Були темряві дні, повні жаху та мли,
Самоти нерозважної ночі,
Що твою навіть волю в кінець підтяли,
Струмом сліз облили твої очі.

Ти глушила нераз плачем думи сумні,
Не здрімнувши до самого рана,
Біль нахабних образ, дошкульної брехні,
Я ж не відав, голубко кохана!

Я не міг тебе сам від врагів заслонить,
Захистить тебе власною кровю,
Засьвідчити, як здатен тебе боронить,
Пильнувати з якою любовю.

Не було твого друга... Стороння рука
Берегла тебе, квітонько мила;
В час, як серце твоє рвала туга тяжка,
Ти її не зі мною ділила...

II.

Найглухшої ночі,
Турботного дня,
Чи сню, чи працюю, —
Мій погляд спиня
Якоюсь манюю,
Що прагне спокою
Від мук почуття,
Лице твоє любе,
Лице твоє блідне,
Дитя моє миле,
Дитя моє бідне,
Питиме дитя!

Все сниться загнання
Лиха сторона,
Улита морозом
Снігів пружина...
А в них ти, забута,
Билинко зігнута...
З журбою віття
Шепоче навколо
Щось приязно — рідне :
„Дитя беззахистне,
Дитя наше бідне,
Хорливе дитя!“ —

Чим друже нещасний,
Тобі допомгти,
Окромі — безсило
Тиранів клясти,
Та мучитись тайно,
Ласкаючи дбайно
На зорі життя —
Те марінь ніжне,
Те марінь блідне,
Моя сиротино,
Дитя моє бідне,
Питиме дитя?

III.

Мінї снилось — ти навiк заснула,
А мій образ в душі зберегла,

В самотину до мене пурхнула,
Тихше мрії чи тіни ввійшла.

Не греміли залізні закови,
Не зарипали двері тюрми,
Але голос твій, повний любови,
Долетів із кромішньої тьми:

— „Я порвала всі пута на сьвітї!
Все красою розквітло навшир...
Так ходімо ж в обсяги блакиті,
Де свобода, братерство та мир! —

М а й к о в.

Сутінки лються проти ночі;
Женці прибрались за пори,
Спнились щибети жіночі,
І плач, і регіт дїтвори.

Усе затихло. По дурниці
Собака гавкне здалеки...
Снопів наставляно копиці,
Мов таборують козаки.

Спить люд. Сріблястою росою
Укрились ниви та луги;
Ясними зорями — красою
Заблескотїло навкруги.

Сплив молодик серед блакиті;
Одна, прозорчаста як дим,
Сама мов та сірома в сьвіті,
Неслася хмарка перед ним.

Здавалось — велитень надземний
Зорить, з вінцем на голові,
На грішний мир, безмежно темний,
Глядить на ниви трудові.

Благословляє вмиті потом
Та кровю людською стерні.
Щоб не згибали попід плотом
Мирогосподарі справжні.

К у р о ч к и н и.

* * *

Чесним я був співаком,
Жив я для рідного слова;
Згину — вшануйте вінком:
Дійстність — колючка тернова;
Плентав я тяжким шляхом.

В піснї я був бояком,
Зло карав силою сьміха;
Згину — вшануйте вінком:
Серед недолї та лиха
Плентав я тяжким шляхом.

ПАЛЬМИН. Сьпівакови.

Бійка кипить за ідею, козаче;
Криє арену туман.
Гей, барабанщику, віщий сьпіваче,
Бий в барабан, в барабан!

Хай у ворожому таборі гуки
В кілька разів голосніш, —
Стягу не кидай, здіймай лишень руки
Перед показуй сьміліш!

Щирих бойців вже осталось не густо,
Але в них душі міцні:
Гей, поки в наших рядах ще непуστο,
Бий в барабан до борні!

Коли ж останнього звалять удари,
Клич навіть трупи з труни —
Громом проклонів, пекельністю кари,
Люд до братерства горни!

Хай ми падем серед згубного лану,
Рідний ратуючи край,
Жваво під гуркіт свого барабану
З гуком замерлим вмірай!

ДРІВ'ЯЗОЧКИ.

Ковалева пісня.

Наш коваль все кує
Та сьпіва — додає:
— Хто був на сьвітї всіх розумніш?
— Хто скував перший ніж:
Не лякав його звір
Серед нетрів та гір.

Нам коваль все кує
Та сьпіва — додає:
— Хто з усіх користніш працював?
— Хто сокиру скував, —
Від дощів — непогід
Захистив людський рід.

Наш коваль все кує
Та сьпіва — додає:
— Хто наш кращий порадник і друг?
— Хто скував перший плуг:
Він держався ріллі
І став паном землі.

Сонечко та дощик.

Якось сонечко казало :
— Буду все собі сьвітити ! —
Почув дощик : — пуття мало,
От я краще буду лити !

— З тебе людям холод, слота, —
Каже сонечко і слуха.
Відрік дощик : Не робота,
Як почнеться і посуха.

Зазмагались. — Хто все плодить :
Груші, сливи, сгирочки ?
— А без мене — дощ доводить :
Враз повянуть всі садочки.

Так сперечались довгенько
І на тому покінчили,
Щоб робити звичайненько
Їм обом, як перш робили.

— — —
* * *

Я пройдуся вздовж гаєчка ;
Боже, скільки там пташок !
Всі сьпівають, вють гніздочка,
Носять дітонькам пушок.

Я загляну у садочок ;
Там гудуть собі пчілки,
За квіточком пють квіточок,
Виробляють стільники.

Поголяю серед луки,
Полюбую з мотиля,
Що аж проситься на руки,
Чаром зори прихила.

М е т е л и ч о к .

Мій метеличку любенький !
Як щастить тобі ?
Увесь-деньки, моторненький,
Вішся собі ?

— Зелень лугу, блискіт неба —
З того радий я ;
Запах квітів — більш не треба,
То — вся харч моя.

Небагацько вік мій ліче,
Через день мине ...
Вдій же ласку, чоловіче,
Не ворущ мене !

* * *

Нестерпний біль... Хто знав
Важку розлуку,
Збагне, як я конав,
Уявить муку.

Що мав, все те згубив,
З розпуки плачу:
Душа, котру любив, —
Її не вбачу.

Нестерпний біль... Хто знав
Важку розлуку,
Збагне, як я конав,
Уявить муку.

О л ь з і.

Швидко може все загине,
Швидко може смерть запине
Мої муки дошкульні,
І поляжу я забутий,
Вічним холодом окутий,
У сирій, німій труні.

Хто спомяне друга, брата?
Хай же твар ця, з мене знята,
Нагада тобі колись
Сїромаху, що за тебе
Загубив би навіть себе,
Бо так серцем прихиливсь !

З М І С Т.

	Сторона
Передмова	3
Сумні сьпіви	5
Переклади	62
Дрібязочки	119

О. Кенан. Сибір ч. I. і II.	1·20	зр.
Г. Данилевский. Жігці в Новоросії	1·00	”
„Кобзар“ Тараса Шевченка, 2 томи 4·50 зр., без перес., з перес.	5·00	”
Книга пісень Генрика Гейне; Лесі Українки і Макс. Стависького	—·80	”
Леся Українка. На крилах пісень	—·60	”
Коза дєреза, дїтяча оперета М. Лисенка	—·80	”
Мапа етнографічна України Руси	—·20	”
Твори Трофима Зіньківського ч. I.	1·00	”
Др Кость Левицкий. Словар правничий	3·50	”
Уманець і Спілка. Словар російсько-українсь- кий I.	2·50	”
Байда. Одисея ч. I. і II.	2·20	”
Остап Вересай, картина хромолітограф.	—·50	”
Гуцул і гуцулка, дві картиши	1·00	”
Никола Устиянович. Повісти	—·85	”
Грабович. Марта Борецка	—·32	”
Безсторонний Іван. Відношеня обрядові в Галичині всхідній	—·30	”
Іг. Онишкевич. Бібліотека т. III. :	1·50	”
Вол. Навроцкий. Твори	1·20	”
Ів. Франко. Вибір поезий Г. Гайне	—·50	”
Ів. Франко. Нарис філософії ч. I.	—·30	”
Ю. Верне. Подорож довкола землі	—·60	”
Молитвенник для дїтий (фонстичний)	—·20	”
Історична бібліотека всі томи/		
Бібліотека повістий „Дѣла“, всі томи		
Шевченко з бандурою над Дніпром	—·25	”

У накладці ул. академічна число 8. у Львові
можна дістати слідуючі книжки: 7

Чайченко. Хома Макогін, убогий паймит . . .	5	кр.
„ Робінзон	20	„
Север. За длі сьвятої землі	50	„
Абгар Солтан. При стрілецькій ватрі	40	„
Хванько. В народ, оповіданє	15	„
Загірня М. Жанна д'Арк. Діва орлеанська	10	„
„ „ Про Ограма жидовина	10	„
С. Нагнибіда. Про руску правосиць	5	„
М. Залуквич. Кістяки Гольбайна ч 2	15	„
Кор. Устияпович, М. Θ Раєвский і російський панславизм	80	„
Збірник оповідань. ч. II. Бібл Батьківщини	20	„
Зеркало з року 1890, 1891, 1892 по 2 зр.	—	„
Евген Гребінка. „Байки“	10	„
Всевол Гаршин. „Малірі“ оповіданє	10	„
Павло Граб. Пролісок	20	„
„ „ З чужого поля Переклади	20	„
„ „ З півночи	20	„
Геріц — Герасимович. Що то є господарність	20	„
Осип Маковей. Поезії	20	„
„ „ Оферма. Оповіданє	10	„
„ „ Весняні бурі	10	„
Іван. Сурик. Твори, переклад з російського	0	„
Митро Омелькович. Українські писання	10	„
Василь Кулик. Писання	10	„
Василь Щурат. Черпечя Республіка на Афоні	10	„
* * Нарід в неволі	10	„
І. Н. Потапенко. За-длі хазийства	10	„

З друкарні Наукового Тов. імени Шевченка
під зарядом К. Беднарского.